

וישב ב

שני טעמים על זה: א) שזה הי' לבטל הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף, ב) על ידי שר המשקים ושר האופים באה הרווחה ליוסף (כמסופר בפ' מקץ).

ולכאורה תמוה, שהרי המשך הספורים בפרשיות אלו ברור ומפורש בפשוטו של מקרא (בריש פרשת מקץ), שע"י שר המשקים באה הרווחה ליוסף הצדיק – ומה הכריח את רש"י לחדש, בפשוטו של מקרא, שהסיפור עם שר המשקים ושר האופים הי' כדי לבטל את הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף (ובפרט שכלל לא נזכר בקרא)?

יש מפרשים, שמחמת הטעם הנ"ל, כדי "שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם", הי' ראוי להביא המעשה הזה בסמוך לחלום – אבל השתא הרי כבר היו י"ב חודש ב' משמר⁶, ולפיכך צריך לומר טעם הראשון ג"כ [כדי לבטל הלעז תומ"י. ויש לומר, שזה שייך גם כן לשהייתם בבית האסורים י"ב חודש, כי כדי לבטל ול-

א. "ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה גו"י, ובפ' רש"י: "אחר הדברים האלה – לפי שהרגילה אותה ארורה [אשת פוטיפר] את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הניא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו [כלומר], לפי שהיו כל דבריהם במה שאירע ליוסף עם אשת אדוניו, מה עשה הקב"ה, סבב סורחנם של אלו כדי שישובו מלהתעסק בו ולא יזכרו עוד ענין יוסף]. ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם".

והנה משמע שכוונת רש"י בפירושו היא לבאר ההמשך של פרשה זו (חלומות שר המשקים ושר האופים) לפרשה שלפני (מעשה יוסף עם אשת פוטיפר), וכלשון הכתוב, "אחר הדברים האלה", שלשון זו מורה שהוא המשך למ"ש לפנ"ז; ומבאר

(1) פרשתנו מ, א.

(2) דיוק ל' רש"י, "ארורה" (ולא "מרשעת") [וב' פרט שבב"ר כאן (פפ"ח, א) ליתא תואר זה, והיא הוספת רש"י] – י"ל, כי כבר פרש"י לעיל (לט, א) "מה זו (תמר) לשם שמים אף זו לשם שמים", ולכן לא נק' "מרשעת" אלא רק "ארורה", ע"ד לשון רש"י לעיל (ח"ש כד, לט) בנוגע לאליעזר עבד אברהם, בני ברך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך, שמוכח מזה שלשון "ארור" מתאימה גם אם אין שם הנהגה רעה. ונת' בארוכה בההתעודות. ו- אכ"מ.

(3) ראה גם ב"ר עה"פ (שם) – בנינו לשון.

(4) ל' ספר זכרון על פרש"י כאן.

(5) ראה גם יפה תואר (השלם) לב"ר שם. באר

יצחק על פרש"י כאן.

במשכיל לדוד כאן פ"י שרש"י בא לתרץ מ"ש

(*) וצע"ק מפרש"י פרשתנו לעיל עה"פ (לו, ג) "ח"י רעה אכלתה".

"אחר" שפירושו "סמוך" (כפרש"י לעיל לט, ז), "וביאר... דמיד אירע דבר זה לפי כו"י, אבל לכאור' רה א"כ הו"ל לרש"י לכתוב בפירוש "מד" (כלשון רש"י לעיל שם).

(6) אבל אין הם שני פירושים, דא"כ הו"ל "ד"א" (וכיו"ב), ופמ"ש "ועוד" מוכח שכוונתו דתר- ווייהו איתנהו ב"י.

(7) מא, ט ואילך.

(8) דבכתוב (לט, יז) נאמר רק, "ותקרא לאנשי ביתה", לא, "בפי כולם". אלא שבב"ר עה"פ שם (פפ"ז, ח) איתא, "נתנה אותו בפייהם של כולם".

(9) גו"א ועוד כאן.

אבל מה שבי' צריכונא גם לטעם הב' לכאורה צע"ג, שהרי זה מפורש בקרא, כנ"ל בפנים.

(10) לקמו מ, ד ובפרש"י.

השכיח את הלעז שהוציאה עליו, בפי כולם, היו צריכים, שיפנו אליהם במשך זמן רב, י"ב חודשין].

אבל לכאורה אין ביאור זה מיישב עיקר התמ' בפרש"י כאן [נוסף לזה שצ"ע, אם קושי זה (למה היו במשמר י"ב חודש) הוא טעם מספיק ע"ד הפשט¹¹ להכריח דבר שלא נזכר בכתוב, שחטא שר האופים ושר המשקים בא לבטל הלעז כו'] : הטעם ד, תבוא הרווחה לצדיק על ידיהם הביא רש"י רק כטעם שני, בדרך טפל להטעם ד, לפי שהרגילה כו' (ונווד שתבוא הרווה כו'") – ותמוה ביותר, שהרי גם את"ל שיש הכרח בכתובים שהיתה כוונה נוספת בחטא שר האופים ושר המשקים (לבטל הלעז כו'), למה שבק רש"י הטעם המבואר בפשוטו של מקרא (שתבוא הרווחה לצדיק כו') והביא כטעם הראשון (וה עיקר) "לפי שהרגילה כו'?"

ב. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם:

בדרך כלל, מפרשים, "אחר הדברים האלה" – "אחר המאורעות האלה", "דבר" מלשון "ענין"¹². אבל בפרש"י מוכח, של-

(11) להעיר ממחז"ל (ברכות נח, א) שהמת משתכח מן הלב לאחר י"ב חודש. וראה רש"י שם ד"ה ככלי אובד, "סתם כלי לאחר י"ב חודש משתכח מן הלב".

(12) דלכאורה ע"ד הפשט לא קשה למה עשה ה' ככה שיהיו במשמר י"ב חודש, שהרי זוהי דרכו של עולם כו' (ובפרט ש"ל שהי' צ"ל שהיית זמן עד שיכירי את יוסף עד כדי להגיד לו את חלומותיהם). ולהעיר מסיפור המגילה, שראים שכל פרטי ה' מאורע היו ע"י השגחה העליונה מסבב הסיבות כו', ומ"מ ארך זמן רב מתחילת הסיפור עד להישועה כו'. וכהנה רבות.

(13) כל' רש"י לעיל לט, יט. וכן צריך לפרש בריבוי מקומות (כמו: היפלא מה' דבר (וירא יח, יד): אל תעשו דבר (שם יט, ח): עשית את הדבר הזה (שם כ, י): הדברים אשר עשה (ח"ש כד, טו). וכיו"ב כ"מ].

דעת רש"י עיקר פירוש "אחר הדברים" הוא – "אחר הדיבורים הללו", "דבר" מ' לשון דיבור:

בתחילת פרשת העקידה, עה"פ¹⁴, ויהי אחר הדברים האלה, מפרש רש"י – "יש מרבותינו אומרים אחר דבריו של שטן שהי' מקטרג כו' וי"א אחר דבריו של ישמעאל שהי' מתפאר כו'". שמדיוק לשונו "אחר דבריו של שטן . . דבריו של ישמעאל" מובן, שמפרש, "אחר הדברים" מלשון דיבור¹⁵ [היינו שמעשה העקידה הי' ב' המשך לדיבורים מיוחדים שלא נתפרשו להדיא בקראי¹⁶]; וכן אחרי מעשה העקי-דה, עה"פ¹⁷, ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם גו'¹⁸, פרש"י, "בשובו מהר המורי' הי' אברהם מהרהר ואמר אילו הי' בני שחוט כו' וזה אחרי הדברים האלה הרהורי דברים שהיו ע"י העקידה", הרי מפורש בדבריו שמפרש "דברים" מלשון דיבור [שכן מדיוק, הי' אברהם מהרהר ואומר, ולא מספיק, "מהרהר" בלבד].

ועפ"ז מבואר גם דיוק לשון רש"י בפ' לך¹⁹ (בפעם הא' שהובא בקרא הלשון "אחר הדברים אלה") – "אחר הדברים האלה הי' דבר ה' אל אברהם במחזה גו' אל תירא גו'", שכתב בפירושו – "אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג

(14) וירא כב, א.

(15) והנהרהר לפרש כן י"ל מדלא כתיב, ויהי בעת ההיא (ע"ד פרשתנו לח, א) שג"כ מורה על סמיכות (ראה רש"י שם). או, ויהי אחרי כו' וכיו"ב (ראה נור הקודש הנסמן לקמן הערה 23) – ולכן מפרש שבוה שמיענו הכתוב שנא בהמשך לדיבורים כו'.

(16) ומ"ש "הדברים האלה" – י"ל עפ"מ ש' בגוי"א שם, שזוהו "כאילו כתיב בפירוש דברי השטן". ע"ש. וכן בגוי"א לקמן שם כב, כ.

(17) שם, כ.

(18) טו, א.

ג. ע"פ כ"ז מתורץ בפשטות גם פרש"י דידן, דקשה לי' לרש"י מ"ש כאן „ויהי אחר הדברים האלה חטאו גו" — הרי לא מצינו לעיל שום דיבורים שיש להם איזו שייכות לחטא שר המשקים ושר האופים? ולזה מפרש כוונת הכתוב בהוסיפו „אחר הדברים האלה" [אף שבלאו הכי מובן ההמשך בין חלומות שר המשקים ושר האופים להמסופר לפניו] היא¹⁹ להשמיענו שהיו כאן דיבורים שלא נתפרשו בכתוב — „שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו", ובהמשך לדיבורים אלה „הביא להם הקב"ה טורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אלי".

אלא שא"א לרש"י להסתפק בזה לחוד, דא"כ ה' משמע שרק זה הוא הטעם שסיבב הקב"ה הסיפור דשר המשקים ושר האופים, והרי בכתובים לקמן מפורש שחטא שר המשקים והאופים הביא לידי הרווחת יוסף — ולכן מוסיף רש"י „ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם", דנוסף על ההמשך בין שני הסיפורים האלה — מרומם בלשון „אחר הדברים האלה" (שעל זה קאי פרש"י כאן), היתה גם כוונה (עיקר רית) „שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם".

ועפ"ז מובן ג"כ זה שרש"י הביא טעם זה כטעם שני, שאין זה מפני שהוא טפל (בכלל) לטעם הראשון, אלא לפי שרש"י קאי כאן על התיבות „אחר הדברים האלה", שבפירוש תיבות אלו, הרי העיקר הם הדיבורים שהיו לפניו כו' „הדברים האלה", אף שבנוגע לכללות שני הסיפורים, עיקר ההמשך בין שני הסיפורים הוא בטעם השני דוקא, שתבוא הרווחה וכו'.

ויש לומר, שאין כוונת רש"י בלשון „ועוד" שזהו ענין טפל, אלא שזהו לפי

את המלכים והי' דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תיבא אברם כו" — דלכאורה הי' מספיק לומר „והי' דואג", ומהו שמוסיף רש"י „(דואג) ואומר"? אלא משום דס"ל, שכיון שנאמר „אחר הדברים האלה", עכצ"ל שהיו כאן דיבורים שבהמשך אליהם הם בא מאורע זה.

ועד"ז בפרשתנו לעיל, לאחר שיוסף הופקד על בית פוטיפר, ויעוזב כל אשר לו ביד יוסף גו' ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה¹⁹, נאמר²⁰ „ויהי אחר הדברים ה' אלה ותשא אשת אדוניו את עיניו אל יוסף גו", ופרש"י — „ויהי יוסף יפה תואר, כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה אביך מת אבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב, מיד ותשא אשת אדוניו וגו', כל מקום²¹ שנאמר אחר סמוך" — דגם כאן מדייק רש"י „אמר הקב"ה אביך מתאבל כו".

ובפשטות כוונתו לפרש שני ענינים בטעם שהוסיף הכתוב „אחר הדברים ה' אלה" [אף שהמשך הענין מובן בפשטות, דכיון ש„ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה" לכן „ותשא אשת אדוניו את עיניו אל יוסף גו"': א) מ"ש „אחר" — „סמוך", מלמדנו, שהסיפור עם אשת פוטיפר אירע מיד ל-אחרי שהתחיל לאכול ולשתות ולסלסל בשערו, מיד ותשא אשת אדוניו וגו', ב) מ"ש „(אחר) הדברים האלה" למדים, שזה ש„ותשא אשת אדוניו גו" בא בהמשך לדיבורים מיוחדים, „אמר הקב"ה אביך מתאבל גו"'.²²

(19) לט. ו.

(20) שם, ז.

(21) וכו"ה בפרש"י לך שם.

(22) ומ"ש „אחרי הדברים האלה" לקמן ר"פ

ויחי (מח, א), לא הוצרך רש"י לפרש מה הם הדיבורים, כי הם מפורשים בקרא שם (מו, כט-לא).

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר דרשת ר' ירמ' בר אבא במס' חולין²⁶ עה"פ²⁷, ובגפן של-
שה שריגים" (בחלומי של שר המשקים):
„גפן אלו ישראל . . . שלשה שריגים אלו ג'
רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה
ושנה, והיא²⁸ כפורחת²⁹ הגיע זמנן של
ישראל לפרות ולרבות . . . עלתה נצהי³⁰
הגיע זמנן של ישראל ליגאל . . . הבשילו
אשכולותי ענבים³¹ הגיע זמנה של מצרים
לשתות כוס התרעלה . . . א"ל ר' אבא לר'
ירמ' בר אבא כי דריש להו רב להני קראי
באגדתא כוותך דריש להו" (ולא כדרשות
התנאים על פסוק זה שהובאו בגמ' שם
לפנ"ז³²).

ויש לדייק דבר הענינים שבדרשת ר'
ירמ' דלפי דרשתו נמצא, שקודם „הגיע
זמנן של ישראל ליגאל" ורק אח"כ „הגיע
זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה" –
דלכאורה צ"ל בסדר הפוך, דתחלה צ"ל
ביטול כחה של מצרים, ואח"כ אפ"ל ה-
גאולה ממצרים?

גם צריך ביאור – למה הי' רב דורש
כפי דרשת ר' ירמ' בר אבא, ולא כדרשות
התנאים שלפנ"ז?

וביותר תמוה: ר' ירמ' בר אבא הי'
תלמידו של רבי³³, ואיך מהו הפירוש
כדברי ר' אבא שרב „כוותך דריש להו" –
לכאורה הול"ל איפכא, שהוא (ר' ירמ' בר
אבא) כיוון לדעת רב (שהוא רב) ודריש
הני קראי כמותו.

ו. ויש לומר הביאור בזה:

שמפרש הטעמים על פי סדר הזמנים, כי
לכל לראש פעל הסיפור דחטא שר ה-
משקים והאופים לבטל הלעז, שזה נעשה
תומ"י, ורק אח"כ – „ועוד" – הביא לידי
הרווחת אותו צדיק, לאחר שנתיים ימים
כו'.

ד. מ"ינה של תורה" שבפירוש רש"י:

ידוע, שירידת יוסף למצרים היתה ה-
התחלה לגלות מצרים³⁴, שהיא השורש
לכל הגליות, כמחז"ל³⁵ „כל המלכיות
(גליות) נקראו על שם מצרים על שם שהם
מצירות לישראל", וגאולתם של ישראל
קשורה עם ביטול ה„מצירים" והגלות.

ובזה גופא יש, בכללות, שני ענינים: (א)
ביטול ה„מצירים" שלא יוכלו להצר ול-
הזיק את ישראל. (ב) אתהכפא חשוכא ל-
נהורא, שלא זו בלבד שאינם מצירים כו',
אלא אדרבה, הם עצמם מסייעים בגאו-
לתם של ישראל.

ויש לומר, שזהו התוכן הפנימי בשני
הטעמים שבפירוש רש"י:

בשלב הראשון, הכוונה בחטא שר
המשקים והאופים היתה כדי לבטל הלעז
שהוציאה אותה ארורה על יוסף הצדיק,
ביטול ה„מציר" כו'; אבל עיקר הכוונה
הוא בשלב השני הבא אח"כ – „ועוד" –
כדי „שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם",
שעל ידי שרי פרעה גופא תבוא הרווחה
וגאולה ליוסף הצדיק, עד שנעשה „משנה
למלך".

(משניות ש"פ וישב וש"פ מקץ תש"ח)

* * *

26 צב, א.

27 פרשתנו מ, י.

28 ראה הגהות הב"ח שם.

29 ולפנ"ז מביא גם דרשות כמה אמוראים ר

על התיבות „ובגפן שלשה שריגים". וראה לקמן
הערה 40.

29* ברכות כז, ריש ע"ב „תלמיד חבר הוה".

24 ראה רש"י פרשתנו (לו, ב): סיבה ראשונה

כו'. שם לו, יד: מעצה עמוקה כו'. ועוד.

25 ב"ר פט"ז, ד.

כולם בשם ה' גו', עד ש, לא יהי' שם כו' ולא מלחמה כו'³⁵.

ועפ"ז י"ל, שזהו התוכן הפנימי בזה ש, הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה, דזה שנמשל לשתיות יין דוקא הוא לפי שאינו ענין של עונש לחוד, אלא בזה נרמזת האתהפכא בעצם מציאותם, ע"ד י"ן³⁶ המשכר . . תנו³⁷ שכר לאובד ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו, שע"י שתי"ן זו נשכח רישו ויכול להתהפך מן הקצה אל הקצה, וכן בענינו, ששתיית כוס התרעלה מרמזת על האתהפכא ד-מצרים.

וזהו שמקדים, הגיע זמנו של ישראל ליגאל לפני, הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה – כי בתחלה באה גאולתן של ישראל מגלות המלכות (ע"י ביטול המיצר כו'): ואח"כ באים לשלב השני, שמלכות עצמן מתהפכים (ע"י, לש-תות כוס התרעלה) – ע"ד שני הטעמים ברש"י (הנ"ל) על מעשה שר המשקים ושר האופים³⁸: א) ביטול הלעז על יוסף, ב) שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם – שזה כולל לא רק יציאה ממאסר אלא שנעשה משנה למלך.

ז. עפ"ז יש לבאר הטעם שדרשה זו נאמרה ע"י ר' ירמ' בר אבא דוקא (ולא ע"י התנאים):

ידוע, שאצל התנאים לא היתה חשכת הגלות בתוקף, וכמחז"ל³⁹, ותותר – בימי

מבואר במפרשים⁴⁰ הטעם שדרשו רז"ל פרטי החלום של שר המשקים על מעלתם ועניינם ומאורעותיהם של ישראל, לפי שבאמת נסתבב מחלומם שנתגדל יוסף מזה, וזה ה' תחלת הסיבוב להורדת ישראל למצרים אח"כ והי' הכל ההכנה לה-גאולה הבאה אחריו, אח"כ ה' החלום מרמז בענין ישראל".

והחילוק בין דרשות התנאים לדרשת ר' ירמ' בר אבא הוא, שהם דרשו הכתוב במעלות שונות של ישראל עצמם (ג' אבות, האמהות והשבטים: תורה, משה אהרן ומרים, סנהדרין וצדיקים שבכל דור ודור: ירושלים, מקדש מלך וכה"ג, פרחי כהונה ונסכים: תורה, באר עמוד ענו ומן, בכורים ונסכים). ואילו ר' ירמ' בר אבא מפרש⁴¹ לה לכולא מילתא בעיקר ענין גלות מצרים וגאולתה".

ועפ"ז י"ל, שבדרשתו בא ר' ירמ' בר אבא לרמז גם על העילוי הנפעל ע"י עבודת בני" בגלות, שהוא לא רק לבטל המיצר של גלות, אלא לפעול שהמצירים עצמם יהפכו לעוזרים ומסייעים את ישר-אל וגאולתם (כנ"ל ס"ד).

וי"ל שהם שני שלבים בזמן הגאולה עצמו, וכמבואר ברמב"ם⁴² בנוגע לגאולה העתידה, דתחלת הגאולה קשורה עם מל-חמה, שהמלך המשיח ילחום מלחמת ה", ובתחלה ינצח, כל האומות שסביביו⁴³ – ביטול המנגד, ואח"כ בא שלב נעלה יותר, לתקן⁴⁴ העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר⁴⁵ כי אז אהפוך אל עמים גו' לקרוא

(35) לשון הרמב"ם שם ספ"ב (בסיום וחותר ספרו).

(36) ל' התריא ר"פ מקץ (לא, א). ע"ש באורך.

(37) משלי לא, ו-ז.

(38) אלא כיון שהרווחה בפועל באה ע"י שר המשקים, לכן בא הרמז לעילוי זה בחלומם דוקא.

(39) רות ב, יד. שבת קיג, סע"ב. תו"א בהוספות

ק"ד, ד.

(30) עץ יוסף לע"י שם.

(31) הל' מלכים ספ"א.

(32) כ"ה בכת"י ודפוסי הרמב"ם שלא שלטה

בהם בקורת הצנזור.

(33) כ"ה בכת"י ודפוסי הנ"ל (לא "ויתקן").

ע"ש.

(34) צפני' ג, ט.

ישראל", כי בבבל, מקום הגלות, חסר בגילוי אלקות (הנרמז באות יו"ד)⁴⁵ – ולכן גם רב דריש כ' ירמי' בר אבא דוקא⁴⁶.

ח. ויש לקשר כ"ז עם חג הגאולה ד"ט כסלו (שחל ברוב השנים בשבוע דפ' וישב):

ידוע⁴⁷ שגאולת רבינו הזקן היתה בעת שאמר בתהלים הפסוק⁴⁸: "פדה בשלום נפשי", ומבואר בכ"מ⁴⁹ הפירוש בכתוב זה, שיש שני אופנים בפד' – (א) ע"י מלחמה, שמנצח את האויב, (ב) פד' בשלום, ובדרך מנוחה, כי "גם אויביו ישרים אתו"⁵⁰, וכמחז"ל⁵¹ (בפירוש המשך הכתוב⁵², כי ברבים היו עמדי") שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחונם של דוד.

והם שני הענינים הנ"ל – ביטול המנגד, ואח"כ – "שתבוא הרווחה לצדיק על ידי-הם".

(משיחת ש"פ וישב תשכ"ז)

רבי", שעד ימי רבי עדיין היו "שיריים" מהתגלות האלקות של זמן הבית [וי"ל שלכן דרשו התנאים בעיקר במעלותיהן של ישראל, בהיותם במצב של אור וגאולה, כנ"ל]:

משא"כ בימי האמוראים התחיל עיקר חושך הגלות, ולכן, דוקא ר' ירמי' בר אבא דריש הכתוב בענין של גלות וגאולת מצרים⁴⁰, ולאידך גיסא – דוקא בדרשתו מודגש העילוי הנפעל ע"י הירידה בגלות.

ויש לומר, שנרמז גם בשמו – ר' ירמי', מלשון מרירות, וקאי על מרירות הגלות⁴¹.

וזהו שמסיים בגמ' "א"ל ר' אבא לר' ירמי' בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותי דריש להו":

עם היות ש"רב תנא הוא ופליג"⁴², מ"מ, ענינו של רב ה' שהפיץ תורה בבבל דוקא⁴³ [שלכן נק' רב דוקא (ולא "רבי"), כמאמר⁴⁴, "כל רב מבבל וכל רבי מארץ

(40) ולהעיר, שגם לפי דרשות האמוראים בתחלת הסוגיא שם קאי בענין גלות דוקא – "שלשה שרי גאים היוצאים מישראל כו" (עשירים וקרובים למלכות. רש"י); "ג' שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל כו"].

אלא שבדרשת ר' ירמי' בר אבא, מפרש לה לכולא מילתא בעיקר ענין גלות מצרים וגאולתה⁴⁵, ולכן דריש רב כוותי דוקא. וראה הערה 46.

(41) ובקהיר בתחילתו, "ולמה נק' שמו ירמי' שבימיו נעשה ירושלים אירמיהא (חורבה. מת"כ)". ולהעיר ממחז"ל (כ"ב יד, ב), "ירמי' כולי חורבנא". וראה ס' השיחות תש"ג (ריש ע' 140). לקו"ש חי"ח ע' 343 ואילך. ועוד.

(42) עירובין נ, סע"ב. וש"נ.

(43) וראה עירובין ו, א. ושו"ג, רב בקעה מצא וגדר בה גדר". ועוד.

(44) סדר תנאים ואמוראים בסופו. אגרת רב שרירא גאון, הועתק בערוך ערך אביי (וראה רשב"ם

כ"ב נב, א ד"ה אבא בנוגע לרב). הקדמת ספר התיקונים כתי, הובא ונתבאר ע"ד הקבלה בכתבי הארז"ל – בתחלת שער מאמרי רשב"י. עץ חיים שער י"ט פ"ג. ונת' ע"ד החסידות בתורא שם.

(45) ראה תורא שם.

(46) וזהו דיוק לשון ר' אבא, רב. . כוותי דריש להו". דאף שרב תנא כו' (כנ"ל), מ"מ דריש כחלמידו (שבדרגת אמוראים), "כוותי דוקא.

(47) כמ"ש אדה"ז באגרתו הידועה (נדפסה בס' אגרות קודש שלו ס' לח"ט).

(48) תהלים נה, יט.

(49) ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר הזקן (מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' רטז), לאדמו"ר האמצעי (כ' שעת' שלו ח"א) פ"א (נה), ד' ואילך. וראה שם נא,

ג, ועוד.

(50) משלי טז, ז.

(51) ירושלמי סוטה פ"א סה"ח.

וישב־חנוכה

אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבוא אצלנו".

וגם לפי דיוק לשון רש"י בפירושו עה"ת כאן, שמסיים „ולפי פשוטו שם מקום הוא) ואין מקרא יוצא מידי פשוטו" — שמה משמע, שבלימוד ע"ד הפשט, לא בא הפירוש „הסיעו עצמן מן ה- אחוה . . לבקש לך נכלי דתות כו" לשלול ש„דתות" הוא שם מקום, אלא ב' פי' יש בזה —

מ"מ נ"ל, שלכאורה אין כוונת רש"י בזה כדברי הרמב"ן [שהמלאך אמר רק „נסעו מזה . . נלכה דותינה" אלא שב- תיבות אלו רמז ש„הסיעו עצמן כו' ל- בקש לך נכלי דתות כו" ויוסף „לא הבין הנסתר בו"] — כי מסתימת לשון רש"י „נסעו מזה — הסיעו כו' נלכה דותינה — לבקש לך כו" (ולא כתב „רמז לו שהסיעו כו' לבקש לך כו" וכיו"ב) משמע, שדברים אלו הם בכלל פשט הדברים שנאמרו ליוסף; ומה שמוסיף „ולפי

א. „ויאמר האיש נסעו מזה כי ש- מעתי אומרים נלכה דתינה גו", ופרש"י [בהמשך לפירושו הקודם, „וימצאהו איש — זה גבריא"ל] „נסעו מזה — הסיעו עצמן מן האחוה"; „נלכה דותינה — ל- בקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו".

הרמב"ן העתיק לשון רש"י וכתב „ו- אין הכוונה לרבותינו שיפרש לו האיש נסעו מזה מן האחוה והלכו לעורר עליך דינין ותערומות שאם כן ה' נמנע ללכת ולא ה' מסכן בעצמו. אבל הכוונה להם כי האיש גבריא"ל אשר הגיד לו הגיד אמת ואמר לשון משמש לשני פנים ושני- הם אמת והוא לא הבין הנסתר בו והלך אחר הנגלה ממנו".

אבל מפרש"י משמע, שלפי הדרש „ה- סיעו עצמן כו' לבקש לך נכלי דתות כו", זוהי לשונו של גבריא"ל אל יוסף. וכן מפורש בפרש"י בש"ס, „משכם גנ- בוהו כדכתיב' וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה ושם היו רועין ודודן אינה מקום והאי דכתיב ויאמר האיש נסעו מזה כו' כך אמר לו אתה אומר' את אחי אנכי מבקש, סעו מן האחוה הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחים לך כי שמעתי

(6) כמ"ש במפרשים (אמרי שפר (הובא בדבק טוב בהגהה). הואיל משה (באר היטב), ובאר בשדה ועוד) — בכוונת רש"י.

(7) וכן לפי המפרשים הנ"ל — הו"ל (ראה גם דברי דוד להט"ו) לרש"י להקדים „לפי פשוטו שם מקום הוא" ואח"כ להביא הדרש, שבתיות אלו נרמז גם הענין ד„הסיעו עצמן כו' לבקש לך נכלי דתות כו", ולסיים „ואין מקרא יוצא מידי פשוטו".

(8) ונוסף לזה, אם כדברי הרמב"ן שיוסף לא הבין הנסתר בו רק הנגלה (ועקצ"ל לדעתו שכן היתה כוונת השם שלא יבין הנסתר בכדי שתתקיים צת ה' — ראה רמב"ן בפסוק טו), איך מהי התועלת בדבריו הנסתרים. ואם יש כוונה, הו"ל לרש"י ל- פרשה. ולהעיר מנור הקודש (האירוד) לב"ר (פפ"ד, יג"ד) — מה שתי' לפי היפה תואר בדברי המדרש.

(1) פרשתנו ל', יז.

(2) לז, טו.

(3) סוטה יג, ב ד"ה משכם גנבוהו. וראה פרש"י סנהדרין קב, א ד"ה בשכם שכי' ודודן שכתוב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקראת ע"ש שכם, אי נמי כמדרשו שהיו דנים עליו להרגו'.

(4) לז, יד.

(5) לז, טז.